

Розділ 7 ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

7.1. Завдання та функції Державного департаменту України з питань виконання покарань

Державний департамент України з питань виконання покарань (далі — Департамент) як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, що безпосередньо реалізує єдину державну політику у сфері виконання покарань, створений Указом Президента України від 22 квітня 1998 р. № 344 на базі Головного управління виконання покарань МВС України з тимчасовим його підпорядкуванням МВС України. Створення Департаменту було зумовлено реформуванням кримінально-виконавчої системи України та приведенням її у відповідність з вимогами Ради Європи та міжнародними правовими нормами з питань виконання кримінальних покарань. Указом Президента України від 12 березня 1999 р. № 248 Департамент виведено з підпорядкування МВС України і підпорядковано безпосередньо Кабінету Міністрів України. Діяльність Департаменту регламентується Положенням про Державний департамент України з питань виконання покарань, затвердженим Указом Президента України від 31 липня 1998 р. № 827.

Відповідно до Положення **основними завданнями** Департаменту є:

- здійснення єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань;
- розробка рекомендацій щодо організації тримання осіб, взятих під варту, забезпечення виконання вироків суду і застосування передбачених законом засобів виправлення і перевиховання засуджених;
- здійснення контролю за виконанням вироків суду за окремими видами додаткових покарань; забезпечення примусового лікування засуджених, хворих на алкоголізм та наркоманію;
- забезпечення додержання вимог законодавства в органах і установах виконання покарань, запобігання злочинам, дисциплінарним проступкам з боку засуджених до позбавлення волі та щодо них, їх припинення та виявлення і розкриття злочинів, вчинених в органах і установах виконання покарань, проведення дізнання у справах про

ці злочини, здійснення оператив-но-розшукової діяльності;

- керівництво органами і установами виконання покарань, організація виробничо-господарської діяльності з наданням засу-дженням роботи, забезпечення їх професійної підготовки та за-гальноосвітнього навчання;
- правовий і соціальний захист осіб рядового і начальницького складу, працівників кримінально-виконавчої системи та членів їх сімей, удосконалення роботи з кадрами, їх професійної підготовки.

Департамент відповідно до покладених на нього завдань виконує такі **функції**:

- бере участь у формуванні єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, реалізує цільові програми розвитку кримінально-виконавчої системи;
- визначає основні напрями діяльності органів і установ вико-нання покарань щодо захисту прав і свобод людини в умовах відбування кримінального покарання; забезпечує охорону слідчих ізоляторів, тюрем, лікувально-трудо-вих профілакторіїв, виправно-трудо-вих колоній, інших установ виконання пока-рань та об'єктів кримінально-виконавчої системи, правопо-ря-док та безпеку в органах і установах; бере участь у розробленні та реалізації державних комплексних програм боротьби зі злочинністю;
- контролює виконання актів законодавства з питань, що нале-жать до його компетенції, вироків, постанов і ухвал судів, за-безпечує розподіл та тримання засуджених до позбавлення волі та осіб, взятих під варту;
- здійснює переведення засуджених і осіб, взятих під варту, з однієї до іншої установи кримінально-виконавчої системи, передачу (екстрадицію) осіб, які звинувачуються у вчиненні злочинів, а також засуджених для відбування покарання в ус-тановах іноземних держав згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Вер-ховною Радою України;
- аналізує результати діяльності органів і установ виконання по-карань, складає довгостроковий та оперативний прогнози криміногенної обстановки і на їх основі вносить у встановле-ному порядку пропозиції щодо підвищення ефективності функ-ціонування кримінально-виконавчої системи, забезпечення правопорядку та безпеки, посилення боротьби із злочинністю, інформує населення з цих питань через засоби масової інфор-мації;
- організовує і контролює оперативно-розшукову діяльність, на-лагоджує взаємодію з відповідними підрозділами державних органів, які проводять таку діяльність, використовує банки да-них оперативно-довідкової, розшукової, статистичної та іншої інформації, здійснює довідково-інформаційне обслуговування органів і установ виконання покарань, заінтересованих дер-жавних органів;
- організовує виконання актів амністії та помилування;
- забезпечує організацію виховної роботи з особами, яких три-мають в установах кримінально-виконавчої системи, залучен-ня до її проведення представників творчих спілок, громадських і релігійних організацій, трудових колективів, у взаємодії з

Міністерством освіти України організовує професійну підготовку засуджених та їх загальноосвітнє навчання;

- вирішує за участю міських і районних органів внутрішніх справ і центрів зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України питання щодо надання допомоги особам, звільненим з місць позбавлення волі, в їх трудовому і побуто-вому влаштуванні;

- здійснює в межах повноважень, визначених законодавством, функції з управління майном підприємств і установ, що належать до сфери управління Департаменту;

- забезпечує здійснення заходів щодо виконання завдань з цивільної оборони і пожежної безпеки, стабільної роботи установ кримінально-виконавчої системи в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій у мирний час, додержання правового режиму надзвичайного чи воєнного стану в разі його введення в Україні або в окремих її місцевостях, проведення карантинних заходів під час епідемій;

- забезпечує в межах своєї компетенції реалізацію державної політики щодо охорони державної таємниці;

- здійснює контроль за її збереженням у центральному апараті, в органах, установках, організаціях, навчальних закладах, на підприємствах, що належать до сфери його управління;

- затверджує структуру, штатний розпис органів і установ виконання покарань, визначає порядок застосування дійсних і умовних найменувань установ кримінально-виконавчої системи та присвоює їх;

- організовує проведення наукових досліджень, дослідно-конструкторських і проектно-технологічних робіт, забезпечує виконання досягнень науки, техніки і набутого досвіду, координує роботу підприємств кримінально-виконавчої системи, зв'язану з сертифікацією, стандартизацією, метрологією, винахідництвом і раціоналізацією;

- організовує роботу з добору, розстановки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу та працівників кримінально-виконавчої системи;

- забезпечує згідно із законодавством правовий і соціальний захист осіб рядового і начальницького складу, працівників кримінально-виконавчої системи та членів їх сімей;

- представляє у встановленому порядку осіб рядового і начальницького складу та працівників кримінально-виконавчої системи, які особливо відзначилися в роботі, до нагородження державними нагородами України, президентськими відзнаками;

- забезпечує створення системи власної внутрішньої безпеки;

- вживає заходів до забезпечення роботою осіб, яких тримають в установах кримінально-виконавчої системи;

- надає допомогу підприємствам, що належать до сфери його управління, у встановленні та стабілізації господарських зв'язків;

- бере участь у формуванні і розміщенні державного замовлення, укладає з цією метою контракти;

- контролює стан охорони праці і техніки безпеки, здійснює нагляд за додержанням правил, норм і вимог щодо безпечного проведення на гірничих підприємствах кримінально-виконавчої системи бурових і підіривних робіт, за зберіганням, обліком і використанням за призначенням вибухових матеріалів, правильним використанням родовищ корисних копалин, захистом надр;

- визначає потреби установ кримінально-виконавчої системи в матеріально-технічних ресурсах, енергоносіях, продуктах харчування, капітальних вкладеннях на будівництво, реконструкцію і технічне переоснащення, виконання проектно-дослідних робіт і робіт з типового проектування об'єктів цих установ, за-безпечує проведення єдиної політики з питань будівництва та реконструкції об'єктів Департаменту;
- бере участь у розробленні проектів загальнодержавних про-грам економічного та соціального розвитку, законів про Дер-жавний бюджет України;
- забезпечує установи кримінально-виконавчої системи інже-нерно -технічними засобами охорони і нагляду за особами, яких тримають в установах виконання покарань, спеціальними засобами захисту та активної оборони, системами зв'язку і управління, зброєю, боєприпасами, бойовою та спеціальною технікою, контролює їх розподіл, зберігання і використання; здійснює медичний контроль за станом здоров'я засуджених до позбавлення волі, осіб, взятих під варту, і осіб яких тримають у лікувально-трудо-вих профілакторіях, забезпечує надання їм необхідної медичної допомоги, належну санітарно-епідемічну обстановку в установах кримінально-виконавчої системи та на їх території, а також контроль за додержанням вимог з охо-рони довкілля і раціонального використання природних ресур-сів в установах кримінально-виконавчої системи; налагоджує за дорученням Кабінету Міністрів України зв'язки з міжнародними організаціями, укладає угоди з відповідними органами іноземних держав про співробітництво у сфері вико-нання кримінальних покарань, боротьби із злочинністю та з інших питань, що належать до його компетенції; є головним розпорядником коштів державного бюджету, пе-редбачених на утримання кримінально-виконавчої системи, фінансує органи і установи виконання покарань в межах за-тверджених асигнувань та коштів, одержаних від виробничо-господарської діяльності; організовує роботу з ведення бухгал-терського та статистичного обліку;
- є державним замовником поставки (закупівлі) продукції, вико-нання робіт, надання послуг для забезпечення потреб оборони і безпеки, проектування і будівництва об'єктів кримінально-виконавчої системи;
- видає у встановленому порядку журнали, бюлетені, збірники нормативно-правових актів та інші матеріали з питань діяль-ності установ кримінально-виконавчої системи;
- здійснює інші повноваження, що належать до його компе-тенції.

У своїй діяльності Департамент керується Конституцією і закона-ми України, актами Президента України і Кабінету Міністрів Украї-ни, Положенням про Департамент. Департамент у межах своїх по-вноважень організовує виконання актів законодавства, здійснює систематичний контроль за їх реалізацією.

Департамент узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляєпропозиціїщодо удосконалення цього законодавства і у встановленому порядку вно-сить їх на розгляд Президенту України і Кабінету Міністрів України.

Департамент має *право*:

- залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції;
- одержувати безоплатно у встановленому законодавством по-рядку від міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;
- скликати у встановленому порядку наради, конференції, сим-позиуми з питань, що належать до його компетенції.

У процесі виконання покладених на нього завдань Департамент взаємодіє з іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, органами міс-цевого самоврядування, громадськими організаціями, а також з відповідними органами іноземних держав.

Департамент у межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видає накази, організовує і контролює їх вико-нання. Нормативно-правові акти Департаменту підлягають дер-жавній реєстрації у встановленому порядку. Рішення Департаменту, прийняті в межах його компетенції, є обов'язковими для виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організація-ми та громадянами. У разі потреби Департамент видає разом з іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади спільні акти.

Департамент у своєму підпорядкуванні має воєнізовані форму-вання.

7.2. Система органів і установ виконання покарань, підпорядкованих Департаменту,

та їх організаційна структура

Діюча система органів та установ виконання покарань законодавчо закріплена у ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу України.

До **органів виконання покарань** належать: Державний департамент України з питань виконання покарань, його територіальні органи управління (регіональні управління та відділи), кримінально-виконавча інспекція.

Установами виконання покарань є: арештні дома, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії).

У свою чергу до *кримінально-виконавчих установ* належать:

- кримінально-виконавчі установи відкритого типу (виправні центри);
- кримінально-виконавчі установи закритого типу (виправні колонії).

Виправні колонії поділяються на колонії мінімального, середнього і максимального рівня безпеки.

Виправні колонії мінімального рівня безпеки поділяються на колонії:

- з полегшеними умовами тримання;
- із загальними умовами тримання.

Як зазначалося раніше, *центральним органом* виконавчої влади зі спеціальним статусом, що реалізує єдину державну політику у сфері виконання кримінальних покарань,

є
Департамент.

Очолює Департамент *голова*, якого призначає на посаду та звільняє з посади Президент України. Голова Департаменту має **шість заступників**

і розподіляє між ними обов'язки. Голова здійснює керівництво Департаментом і несе відповідальність перед Президентом України, Кабінетом Міністрів України за виконання покладених на Департамент завдань і здійснення ним своїх функцій, визначає ступінь відповідальності заступників голови та керівників структурних підрозділів Департаменту.

Для погодженого вирішення питань у межах своїх повноважень, обговорення найважливіших напрямів діяльності в Департаменті утворюється *колегія* у складі голови, заступників голови за посадою, а також керівників структурних підрозділів Департаменту. До складу колегії можуть входити керівники інших центральних органів виконавчої влади, а також керівники органів і установ виконання покарань та підприємств, що належать до сфери управління Департаменту. Членів колегії затверджує та звільняє від виконання обов'язків Кабінет Міністрів України. Рішення колегії проводяться в життя

на казми
Департаменту.

До структури центрального апарату Департаменту входять:

- Апарат голови Департаменту;
- Управління справами;
- Штаб (на правах управління);
- Управління кадрів;
- Управління охорони, нагляду і безпеки;
- Управління організації оперативної роботи;
- Управління виховної та соціально-психологічної роботи із спецконтингентом;
- Управління інженерного забезпечення;
- Управління працевикористання спецконтингенту та виробництва;
- Фінансове управління;
- Управління економіки та оплати праці;
- Контрольно-ревізійне управління;
- Управління матеріально-технічного забезпечення;
- Управління медичного забезпечення та контролю за санітарно-епідеміологічним станом;
- Відділ внутрішньої безпеки та розслідувань;

- Управління капітального будівництва та ремонтів;
- Відділ організації сільськогосподарського виробництва;
- Управління по керівництву слідчими ізоляторами та тюрмами;
- Управління по контролю за виконанням судових рішень;
- Відділ державного нагляду за охороною праці та навколишнього середовища;
- Управління кримінально-виконавчої інспекції;
- Бухгалтерія;
- Адміністративно-господарче управління;
- Інформаційно-технічний центр;
- Науково-дослідний центр вивчення проблем діяльності та розвитку кримінально-виконавчої системи;
- Центральна база забезпечення.

Територіальними органами управління Департаменту є **управління (відділи)** Державного департаменту України з питань виконання покарань в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. Структура і штати регіональних управлінь (відділів), а також положення про них затверджуються Департаментом. Типова структура управління Департаменту в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі розроблена на підставі структури Департаменту і затверджена наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 травня 1999 р. № 41.

Управління (відділи) Департаменту в областях здійснюють керівництво підвідомчими їм установами та органами, які безпосередньо виконують кримінальні покарання.

Виправні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк і довічного позбавлення волі. Засуджені до позбавлення волі відбувають покарання у виправних колоніях:

- *мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання* — особи, засуджені вперше до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності, та злочини невеликої та середньої тяжкості, а також особи, переведені з колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і колоній середнього рівня безпеки в порядку, передбаченому Кримінально-виконавчим кодексом (КВК) України;
- *мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання* — чоловіки, вперше засуджені до позбавлення волі за злочини невеликої та середньої тяжкості; жінки, засуджені за злочини невеликої та середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини. У виправній

колонії цього виду можуть відбувати покарання також засуджені, переведені з виховних колоній у порядку, встановленому ст. 147 КВК

України;

- *середнього рівня безпеки* — жінки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі; жінки, яким покарання у виді довічного

позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування або амністії; чоловіки, вперше засуджені до позбавлення волі за тяжкі та особливо тяжкі злочини; чоловіки, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі; чоловіки,

засуджені за вчинення умисного злочину середньої тяжкості в період відбування покарання у виді позбавлення волі; засуджені, переведені з колоній максимального рівня безпеки в порядку, передбаченому КВК України;

- *максимального рівня безпеки* — чоловіки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі; чоловіки, яким покарання у виді довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування або амністії; чоловіки, засуджені за умисні особливо тяжкі злочини; чоловіки, засуджені за вчинення умисного тяжкого або особливо тяжкого злочину в період відбування покарання у виді позбавлення волі; чоловіки, переведені з колоній середнього рівня безпеки в порядку, передбаченому КВК України.

Розглянемо типову *структуру* виправної колонії. Очолює установу начальник, який має, як правило, чотирьох заступників:

- з нагляду, безпеки, охорони та оперативної роботи — перший заступник;
- із соціально-психологічної роботи зі спецконтингентом;
- з працевикористання спецконтингенту та виробництва;
- з інтендантського та комунально-побутового забезпечення.

Кожному з заступників підпорядковані певні відділи та служби установи, за роботу яких вони несуть відповідальність. Безпосередньо відділами та службами керують їх начальники.

Заступнику начальника установи з нагляду, безпеки, охорони та оперативної роботи підпорядковані:

- відділ нагляду та безпеки;
- відділ охорони;
- оперативний відділ (відділення, група);

- відділ (відділення, група) по контролю за виконанням судових рішень;
- медична частина;
- пожежна частина;
- служба чергових помічників начальника установи.

Заступнику начальника установи із соціально-психологічної роботи зі спецконтингентом підпорядковані:

- соціальна служба (старші інспектори, інспектори, начальники відділень соціально-психологічної служби, старші вихователі, вихователі);
- психологічна служба.

Заступнику начальника установи з працевикористання спецконтингенту та виробництва підпорядковані всі виробничі підрозділи та інженерні служби установи.

Заступник начальника установи з інтендантського та комунально-побутового забезпечення здійснює керівництво усіма відповідними службами, які забезпечують нормальну життєдіяльність установи.

Безпосередньо начальнику установи підпорядковані:

- канцелярія (секретаріат);
- головний бухгалтер установи;
- помічник начальника установи по роботі з особовим складом.

Виховні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених неповнолітніх і на види за рівня-ми безпеки не поділяються.

Арештні доми виконують покарання у виді арешту. В арештних домах тримаються повнолітні особи, а також неповнолітні, яким на момент постановлення вироку виповнилося шістнадцять років і які засуджені за злочини невеликої тяжкості. Тимчасово, до створення арештних домів, особи, засуджені до арешту, відбувають

покарання у *слідчих ізоляторах* Департаменту за місцем засудження. Засуджені відбувають весь строк покарання в одному слідчому ізоляторі в окремих постах або секціях.

Виправні центри виконують покарання у виді обмеження волі *стосовно осіб*, засуджених за злочини невеликої та середньої тяжкості, а також засуджених, яким цей вид покарання призначено відповідно до ст. 82, 389 Кримінального кодексу України.

Кримінально-виконавча інспекція виконує покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт. Крім цього кримінально-виконавча інспекція здійснює контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Безпосередній контроль за виконанням вказаних кримінальних покарань та поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням (протягом іспитового строку), здійснюється *міськими, міжрайонними та районними відділами (віденнями) кримінально-виконавчої інспекції.*

В управліннях (відділах) Департаменту в АРК, областях, містах Києві та Севастополі створюються і функціонують

відділи (відділення) кримінально-виконавчої інспекції,

які здійснюють контроль за організацією та станом роботи підлеглих підрозділів кримінально-виконавчих інспекцій та надають їм практичну та методичну допомогу.

Контрольні питання

1. Коли створено Державний департамент України з питань виконання покарань?
2. Якими факторами зумовлена необхідність створення Державного департаменту України з питань виконання покарань?
3. Які основні завдання покладено на Державний департамент України з питань виконання покарань?
4. Охарактеризуйте основні функції Державного департаменту України з питань виконання покарань.
5. Перелічіть основні підрозділи центрального апарату Державного департаменту

України з питань виконання покарань.

6. Розкрийте типову структуру виправної колонії.

7. Виконання яких видів кримінальних покарань покладено на органи Державного департаменту України з питань виконання покарань?